

Malûmun olsun ki, İmam Muhammed'den rivayet edilen Mebsût nushaları çoktur. Bunların en meşhuru Ebu Süleyman el-Cürcani'nin Mebsut'udur Müteehhirin ulemadan bir cemaat, Mebsût üzerine şerhler yazmışlardır. Hâherzâde ismi ile mâruf olan Şeyh ül-islam Bekir ile Şemsü'l-Eimme el-Hulvânî ve diğerleri bunlardandır. Hahezade'nin yazdığı şerhe «Mebsut-u Kebir» nâmı verilir. Bu zevatın Mebsut'ları hakikatte şerhlerden ibarettir. Onlar eserlerini İmam Muhammed'in Mebsût'u ile karışık olarak yazmışlardır. Nitekim «el-Câmiu's-Sagir»i şerh eden Fehrü'l-İslâm Kâdîhân ve diğer ulema da böyle yapmışlardır. Bu meseleyi Kâdîhan «el-Câmiu's-Sagir»de beyan etmiştir; denilir. Halbuki murad Câmiu's-Sagir'in şerhidir. Diğerleri de böyledir.

Ben bunları el-Bîrî'nin «el-Eşbâh» şerhi ile İsmail-i Nablusî'nin «Dürer» şerhinden kısaltarak aldım. Bunları belle! Çünkü mezhebimiz ulemasının «Tabakât» gibi belllenmesi mühim şeylerdendir. Mezhebimiz ulemasının tabakalarını inşallah az ileride beyan edeceğim.

«el-Bahr» nâm eserin hac bahsinde beyan edildiğine göre Hakim-i şehîd'in «el-Kâfî»sinde İmam Muhammed'in altı kitabındaki bütün meseleler toplanmıştır. Bunlara zâhir-i rivaye derler. Mi'râcu'd-Diraye sahibi «Asl»ı Mebsut diye tefsir etmiştir. «el-Bahr ve en-Nehir» nâm eserlerin bayram bahsinde İmam Muhammed'in, el-Asıl'dan sonra el-Câmiu's-Sagir'i te'lif ettiği kaydedilmiş, itimat edilecek kitap ancak bu eserdir, denilmiştir.

En-Nehir sahibi sözüne şöyle devam ediyor: el-Asl'a bu ismin verilmesi, İmam Muhammed ilk eser olarak onu te'lif ettiği içindir. Sonra el-Camiu's-Sağir'i, daha sonra el-Camiu'l-Kebir'i daha sonrada ez-Ziyâdât'ı yazmıştır. Serahsî'nin beyanına göre imam Muhammed'in fıkıh babında tasnif ettiği son eseri es-Siyeru'l-Kebir'dir. İbn-i Emirûl-Hacc'ın «Şerhu'l-Münye» nâmında ki eserinde İmam Muhammed'in ekseriyetle kitaplarını Ebu Yusuf'a okuduğu, ancak Kebîr ismini verdiği kitaplarını okumadığı kaydedilmektedir.

Kebîr ismini verdiği kitaplar: El-Mudârabetü'l-Kebir, ez-Zira-atü'l-Kebir, el-Me'zünü'l-Kebir, el-Câmiu'l-Kebir ve es-Siyeru'l-Kebîr gibi eserleridir ki bunlar, onun kendi emeğinin mahsulüdür.

Kitaplardan nasıl fetvâ verileceğini az yukarda Fethü'l-Kadir'den naklen bildirmiştik. Binaenaleyh garip kitaplardan fetva vermek câiz değildir. «el-Eşbah» şerhinde şöyle deniliyor: «en-Nehir» Aynî'nin Şerhü'l-Kenzi, Tenvirü'l-Ebsar, Dürrü'l-Muhtar gibi muhtasar kitaplardan fetva vermek caiz değildir. Bunun sebebi ya müellifinin hali bilinmemesidir. Meselâ Molla Miskîn'in «Kenz» şerhi ile Kuhistânî'nin «en-Nikâye» şerhi bu kabildendir, yahut bu gibi

kitaplarda zayıf kaviller nakledilmiştir. Meselâ: Zahidî'nin «el-Künye»si bu kabildendir.

Binaenaleyh bu kitaplardan fetva vermek câiz değildir. Ancak kendisinden nakledilen zat malûm olursa o başka. Ben derim ki: «el-Eşbah Ve'n-Nezâir»i de bunlara katmak gerekir. Çünkü kitapta öyle kısa tabirler vardır ki mânâları ancak me'hazları görüldükten sonra anlaşılır. Hatta kitabın birçok yerlerinde mânâyı bozacak şekilde kısaltmalar vardır. Bunlar kitap hâşiyeleri ile beraber mütâlâa edildiği zaman anlaşılır. Binaenaleyh, kitabın sırf metnini okumakla iktifa eden bir müftü, hatadan salim olamaz. Mutlaka, onun hâşiyelerine yahut başka kitaplara müracaat etmesi gerekir. Ebu's-Suûd el-Ezherî'nin «Miskin» şerhi hâşiyesinde, İbn-i Nüseym'in «Fetâvâ»sı ile «Fetâvâ-i Tûriyye»e itimad câiz değildir denildiğini gördüm.